

Bilješke o jednom životu i jednom zborniku

Islamska pravna kultura u tranziciji: eseji u čast Fikreta Karčića, Ahmet Alibašić, Mustafa Hasani, Senad Ćeman i Nedin Begović (ur.). Sarajevo: Centar za napredne studije, 2020. 419 str., ISBN 978-9926-471-27-9.

U izdanju Centra za napredne studije tokom 2020 objavljena je knjiga eseja *Islamska pravna kultura u tranziciji*, povodom četrdeset godina naučno-istraživačkog i nastavnčkog rada dr. Fikreta Karčića.

Knjiga se sastoji iz nekoliko vrsta tekstova. Najveći dio čine prilozi o temama kojima se bavio profesor Karčić u svom naučno-istraživačkom radu kao što su: historija šerijatskog prava i islamskih institucija, islam u savremenom svijetu, posebno na Balkanu, i odnos države, religije i prava. Očekivano, kolege i prijatelji profesora Karčića s Fakulteta islamskih nauka i Međunarodnog islamskog univerziteta u Maleziji bavili su se pitanjima historije šerijatskog prava i institucija. Spomenut ćemo samo neke od njih: Enes Karić, “Šta je *al-ma‘ruf* u Kur‘ānu?”, Zuhdija Hasanović, “Temeljne odrednice muslimanske kritike hadisa”, Ahmet Alibašić, “Načela dobre vladavine u islamskim izvorima i civilizaciji”, Abdullah al-Ahsan, “Iqbal’s Visions of Civilization, Modernity and Nationalism: Are His Ideas Relevant Today? [Iqbalove vizije civilizacije, modernosti i nacionalizma: da li su njegove ideje relevantne danas?], Ibrahim Mohamed Zein i Ahmed El-Wakil “Islamic Political Order and the Meaning of Accountability: Preliminary Reflections” [Islamski politički poredak i značenje odgovornosti: preliminarna razmatranja] i dr.

U drugu vrstu tekstova mogu se svrstati analize i kritička razmatranja profesorovog naučnog djelovanja, poput teksta “Živa prošlost – referentni okvir za razumijevanje savremenih tema: osvrt na izabrane radove i stavove Fikreta Karčića” autorice Jasne Bakšić Muftić i “Zalaganje profesora Karčića da muslimani vrše svoje etičke obveze u sekularnoj državi” autora Mate Zovkića.

U treću vrstu tekstova ubrajaju se lični osvrti o susretima i radu s profesorom Karčićem, koji donose biografiju i bibliografiju ali i ukazuju na trag koji je profesor Karčić ostavio u vremenu, ne samo u nauci već i u životima ljudi s kojima se susreo.

Tome najbolje svjedoči pismo dvoje profesora s Univerziteta u Oslu, Kari Vogt i Tore Lindholma, objavljeno u ovom zborniku, u kojem navode da su profesoru Karčiću zahvalni za mnogo toga: za nesebično dijeljenje znanja i dubokih uvida u islamsko pravo, poimanje islama u Bosni i Hercegovini i iskustvo muslimana. A kao najznačajniji doprinos profesora Karčića izgradnji mostova navode profesorovu kontinuiranu poruku da je “islam evropska religija, u potpunosti integrirana u evropsku državu, sa svojom vlastitom tradicijom učenja i kulture”, što je pomoglo da cijene “širi evropski značaj stoljeća postojanja i procvata muslimana u Bosni i Hercegovini pod promjenom političkih režima i okolnosti” (Kari Vogt and Tore Lindholm, “A Greeting of Friendship from Oslo”, str. 383).

Naučna objektivnost

Vijest o odbrani doktorske disertacije Fikreta Karčića na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, 30. juna 1989, pod naslovom „Pokret za reformu šerijatskog prava i njegov odjek u Jugoslaviji u prvoj polovini XX vijeka“, prenijeta je u islamskim informativnim novinama *Preporod*. Članovi Komisije za odbranu, navodi se, disertaciju su ocijenili “znalački vrijednim doprinosom nauci”, putem kojeg „odgovarajući dio naše pravne istorije hvata korak sa vrsnim stvaralaštvom i dometima u oblasti istraživanja šerijatskog prava“. Riječ je “o prvorazrednom i veoma aktuelnom području”, koje je Fikret Karčić temeljito „naučno objektivno, sa uravnoteženim stavovima istražio”, dodali su (*Preporod*, br. 14/454, 15. juli 1989, str. 12).

To će se smatrati početkom stvaralaštva profesora Karčića, iako je njegov rad počeo i ranije, a „naučna objektivnost“ i „uravnoteženost stavova“ ostat će odlika profesorovog rada u narednih četiri desetljeća, što su i autori priloga u zborniku isticali kao posebnu vrijednost (Tarik Haverić, “Pohvala suzdržanosti”, Damir Ahmetović, “Poznanstvo iz Malezije koje traje”).

Već pri čitanju ove vijesti mogao se steći utisak da uspjeh nije pripadao samo profesoru, iako jeste isključivo profesor zaslužan za njega. Smatrao se i uspjehom naroda, marginaliziranog i u stalnom traganju za vlastitim identitetom i pokušajem njegovog očuvanja. Iako isuviše teško breme za jedan život, profesor Karčić će ga u narednim decenijama uspješno i bespogovorno nositi, istovremeno predstavljajući taj narod u najboljem svjetlu i kontinuirano se boreći za njega.

Objavljenju doktorsku disertaciju profesora Karčića – *Društveno-pravni aspekti islamskog reformizma* (Sarajevo: Islamski teološki fakultet, 1990, str. 275)

profesor Mustafa Imamović ocijenio je kao “najkompleksnije monografsko djelo posvećeno isključivo pitanjima šerijatskog prava”, koje “mirno, trezveno i potpuno naučno govori o brojnim aspektima novije povijesti islama u svijetu i kod nas” u “vrijeme kada se o muslimanima (i Muslimanima) i o islamu općenito, pa time i o njegovom pravu, često piše jednostrano sa brojnim predrasudama i opasnim političkim nabojem”. “Ona nasuprot, bez direktne i prizemne polemike, toj tendencioznoj literaturi o islamu i muslimanima pruža naučnu istinu o problemima muslimanskog svijeta, njegovim težnjama i traganjima za modernim vlastitim identitetom, te dramatici tih zbivanja“ (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u SFRJ*, 1990, br. 5, str. 153).

Mirno, trezveno i potpuno naučno profesor Karčić će nastaviti govoriti o temama o kojima se šapuće, ukazujući na to da naša individualna odgovornost u borbi za ispravno nikada ne prestaje. To smatram jednom od najvrednijih lekcija koje sam naučila posmatrajući rad profesora Karčića.

Povratak tamo odakle je sve počelo

Kada sam dobila poziv priređivača ovog zbornika, kao dugogodišnji saradnik profesora Karčića, da dam svoj prilog, odlučila sam se za istraživanje tema kojima se bavio profesor. Ipak, budući da su dosad osvrti na rad profesora Karčića uglavnom dolazili od njegovih savremenika, ili profesora, poželjela sam ukazati na naslijeđe profesora Karčića iz druge vremenske perspektive i pozicije studenta.

Poželjela sam, riječima Edwarda Saida – kada je govorio o Palestini nakon godina egzila, traganja za vlastitim identitetom, nepripadnosti i neukorijenjenosti – vratiti se tamo odakle je sve počelo: na Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu. Profesor Karčić diplomirao je na Pravnom fakultetu u Sarajevu 30. juna 1978, tačno jedanaest godina prije odbrane doktorske disertacije na Pravnom fakultetu u Beogradu. Nakon predavanja na Islamskom teološkom fakultetu (1978–1992), Teološkom fakultetu Marmara Univerziteta u Istanbulu (1994), Međunarodnom islamskom univerzitetu u Maleziji (1994–2002) i opet Fakultetu islamskih nauka (2002–2004), profesor Karčić vratio se na Pravni fakultet u Sarajevu 2004, iste godine kada sam se ja upisala na isti. Slušajući predavanja na prvoj godini, iz tada *Opće historije države i prava*, studentima ne tako zanimljivog predmeta, pomislila sam kako bih, kada bih radila na Fakultetu, jedino radila s profesorom Karčićem. Naredne godine profesor me anagažovao kao studenta pomagača (demonstratora). Nakon toga nije bilo više povratka – bilo mi je orihvatljivo jedino da se bavim naučno-istraživačim radom i naučnom oblašću pravnom historijom. Od tada do danas rad s profesorom Karčićem smatram Božijim blagoslovom.

Trag u vremenu

Prirodno, u bliskoj vezi s temama kojima se profesor bavi, često sam u literaturi nailazila na pozivanje na djela profesora Karčića. Čak i tokom pripremanja teksta za zbornik pred nama, „Šerijat u Evropi: primjer Grčke“ autor kojeg sam konsultirala, Konstantinos Tsitselikis, napisao je da je Fikret Karčić “jedan od najprominentnijih intelektualaca” koji je “raspravljao o poziciji islama u modernom i sekularnom društvu”, ističući da njegove ideje mogu biti temelj za razmatranje institucionalne pozicije šerijata u Zapadnoj Trakiji (Konstantinos Tsitselikis, *Old and New Islam in Greece: From Historical Minorities to Immigrant Newcomers*, Leiden: Martinus Nijhof Publishers, 2011, str. 416).

Na početku magistarski rad *Šerijatski sudovi u Jugoslaviji 1918–1941*, koji je ove godine preveden na engleski jezik, jer, riječima urednika ovog zbornika dr. Ahmeta Alibašića, ni tri desetljeća nakon toga “nije urađeno ništa što bi značajnije pomjeralo granice našega znanja o tom pitanju i što bi prevazišlo ovo djelo”, zatim doktorska disertacija i sva djela koja su slijedila poslužili su kao inspiracija ili neizostavna polazna tačka mnogim istraživačima na prestižnim univerzitetima u svijetu, kao i autorima koji su se bavili susretom islama sa zapadnim idejama i ustanovama, iskustvom muslimana u modernim i sekularnim državama, koegzistenciji religijskih i svjetovnih normi i dr.

Na djela profesora Karčića pozivaju se autori u djelima različitih disciplina, onih koja razmatraju historiju naroda Balkana, historiju islama uopćeno, specifičnosti izraza islama u posebnim historijskim okolnostima, poput djela Davida Motadela, *Islam and Nazi Germany's War* (Cambridge, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2014), koji za pregled islama na Balkanu pod osmanskim i habsburškom vlašću, upućuje čitaoce na djela profesora Karčića, posebno na knjigu *Bosniaks and the Challenges of Modernity: Late Ottoman and Hapsburg Times* (Sarajevo: El-Kalem, 1999).

Na taj način, zahvaljujući profesorovom kontinuiranom radu, bosansko iskustvo islama (marginalno u svjetskim razmjerama), postalo je nezaobilazno u značajnim djelima o islamu u susretu s modernizmom, kolonijalizmom i u njegovom iskazu u sekularnim državama. Tako sam čitajući o odgovorima muslimana na mogućnosti života pod nemuslimanskom vlašću, autora koji se obrazovao na Princetonu Alana Verskina pronašla fetvu Muhammeda Rashida Ridaa o hidrži bosanskih muslimana nakon austrougarske aneksije, za koju je autor saznao na osnovu djela profesora Karčića – *Bosniaks and the Challenges of Modernity* (Alan Verskin, *Oppressed in the Land? Fatwas on Muslims Living under Non-Muslim Rule from the Middle Ages to the Present* [Potlačeni na zemlji: fetve o životu muslimana u nemuslimanskom svijetu od srednjeg vijeka do danas] (Princeton: Markus Wiener Publishers, 2013).

Ovakvih primjera za koje znam je mnogo. Još više je onih za koje ne znam. Naslijeđa i doprinosa profesora Karčića nismo dovoljno svjesni. Mnoge generacije nakon nas svjedočit će o tome kao i o dostojanstvu, istrajnosti, otporu, borbi i nepristajanju na dodijeljene uloge. Zbog moći da da obrise tog naslijeđa, zbornik pred nama je od izuzetnog značaja i za naše i za generacije koje dolaze.

Moje promišljanje o radu profesora Karčića, naročito o radu s profesorom Karčićem, uvijek će u sjećanje prizivati pismo Alberta Camusa koje je napisao svom učitelju i mentoru, nekoliko dana nakon saznanja da je dobio Nobelovu nagradu 1957, u kojem, između ostalog, stoji: "(...) vaš trud i vaš rad, još žive u jednom od vaših učenika, koji, unatoč godinama, nije prestao biti vaš zahvalni učenik."

Ehlimana Memišević